

Jean-Dominique Brierre

Edith Piaf

Bez lásky nejsme nic

Příběh fenomenální zpěvačky...
Ze dna ulice až na vrchol světových pódii

Jean-Dominique Brierre
EDITH PIAF

Jean-Dominique Brierre

EDITH PIAF
BEZ LÁSKY
NEJSME NIC

Přeložil

Jakub Volný

*Práva na písně a výňatky z originálů písňových textů
Edith Piaf uvedené v této knize náležejí vydavatelstvím:*

Warner Chappel

Beuscher

S. E. M. I

Salabert

Raoul Breton

E. M. I. Publishing

Le Chant du Monde

Céline

M. C. A. Caravelle

Copyright © Hors Collection un département de Place des
Editeurs, 2013

Translation © Jakub Volný, 2014

Czech edition © Metafora, 2014

All rights reserved

ISBN 978-80-7359-820-4 (PDF)

OBSAH

<i>Po padesáti letech...</i>	9
Tajemství zrození	23
Zpěvačka ulice	32
Le Gerny's	42
<i>Můj legionář</i>	56
<i>Le Bel Indifférent</i>	68
V Berlíně	79
Montand	88
Dobývání Ameriky	97
Edith a Marcel	110
Američan v Paříži	124
Vrabčák a motýlek	136
Sňatek z rozumu	145
<i>Emportée par la foule</i>	161
<i>Milord</i>	171
Znovu od nuly	178
Théo	188
Znovuzrozená v Hollywoodu	204
Diskografie	212
Filmografie	225
Poděkování	231

„Zemřu a lidé budou říkat, že neexistuje nikdo,
kdo ví, kým skutečně jsem. To přece vůbec není
důležité, namítnete nejspíš. To je pravda.
Jenže právě tohle pomyšlení mě naplňuje bolestí.“

Edith Piaf

„Edith je nenapodobitelná. Možná založila školu,
nikoho by ale ani nenapadlo zkusit ji napodobovat...“

Michel Simon

PO PADESÁTI LETECH...

Co nám zbývá po Edith Piaf padesát let po její smrti a skoro sto let po jejím narození? Úchvatný repertoár a legenda. Hlas a obrázky. Na rozdíl od ostatních hvězd té doby, jakými byli například Tino Rossi nebo André Claveau, které už upadly do zapomnění, přežívá vzpomínka na Edith Piaf nejen ve Francii, ale i v zahraničí (jen na Googlu najdete více než dvanáct milionů odkazů!), zejména pak ve Spojených státech.¹ Svůj odkaz začala tvořit už během svého života, jen si toho ne vždy byla vědoma. Už jen tím, že projela celý svět (kromě Asie), aby ji lidé znali. Kvůli několika navazujícím turné (především po americkém kontinentu) se v rodné Francii neobjevila i rok a půl. Její křehká postava, nenápadné černé šaty, tragické pohyby, to všechno ukázala na jevištích divadel a kabaretů ve Stockholmu, Athénách, New Yorku, Hollywoodu, Montrealu, Mexiku i Buenos Aires. Neustálé a obtížné cestování ji zákonitě muselo unavovat a možná bylo i jednou z příčin její předčasné smrti.

Když takhle vozila svoje písně (z nichž některé byly přeloženy do angličtiny) a tělo po světě, upravovala si svůj život, dětství, lásky i trápení, přičemž fakta předkládala s maximální svobodou, takže celek tvoří působivý

¹ Viz americký televizní pořad *Piaf Biography*, který je dostupný na serveru YouTube.

příběh, který je dodnes předmětem fascinace i bádání. Edith Piaf měla úžasnou schopnost využít melodramatický aspekt svého života v písních a dát jim univerzální dimenzi. Nepřekvapí proto, že dvě z jejích nejosobnějších písní, tedy *L'Hymne à l'amour*, která vznikla po smrti Marcela Cerdana, a *Non, je ne regrette rien*, znamenající poslední znovuzrození Edith Piaf, kdy už všichni mluvili o jejím konci, patří dnes k jejím nejhranějším skladbám.

Takový vztah mezi životem a uměním se v uměleckém světě nevidí často a možná ještě vzácněji se objevuje v oblasti písně, „malého umění“, jak to nazýval Serge Gainsbourg. „Paní Edith Pia (...) je nezaměnitelná,“ tvrdil její přítel Jean Cocteau. „Nikdy předtím žádná Edith Piaf nebyla a nikdy už žádná jiná nebude.“ Tohle smělé prohlášení se nakonec ukázalo pravdivé. Stejně jako Billie Holiday, k níž bývá často přirovnána, nemá rovnocenné pokračovatele. Přesto zanechala ve francouzské i světové písňové tvorbě hlubokou stopu.

Po její smrti se přesto našlo pár osob, které si myslely, že by slavnou zpěvačku mohly nahradit. Například roku 1965 se Johnny Stark, impresárió Johnnyho Hallydaye, rozhodl vzít pod svá křídla Mireille Mathieu (narozenu roku 1946), mladičkou dělnici z Avignonu, která vystoupila v rozhlasové soutěži s písněmi Edith Piaf, zejména *Jezebel* a *Exodus*.² I když se občas její působivý hlas skutečně svému vzoru blíží, novou Edith Piaf se nikdy nestala. Přesto, stejně jako ona, dosáhla obrovského mezinárodního úspěchu (122 milionů prodaných alb po celém světě) a zůstává jednou z nejoblíbenějších a nejznámějších francouzských zpěvaček v zahraničí (roku 2008 dokonce vystoupila v moskevském Kremlu, kde zazpívala... Puti-

² V této soutěži Mireille Matthieu skončila jako druhá za Michèle Torr, ikonou období jé-jé, která později také nahrála album na počest Edith Piaf s názvem *Michèle Torr chante Piaf* (2003).

novi a Kaddáfímu). Ani jednou nevynechala příležitost, aby mohla vzdát hold Edith Piaf, a při každém vystoupení zpívala *La Vie en rose*. Roku 1993 vydala album *Mireille Mathieu chante Piaf*, které se dočkalo opětovného vydání roku 2003 a ve verzi rozšířené o *À quoi ça sert l'amour? a La Goualante du pauvre Jean* ještě roku 2012.

Pařížanku jménem Georgette Lemaire (narozena roku 1943) objevili zhruba ve stejnou dobu jako Mireille Mathieu, nedosáhla však takového věhlasu. Znalci ovšem tvrdí, že Edith Piaf se podobá nejvíce, a to jak uměleckým projevem, tak životem. Není proto velkým překvapením, že pro ni tvořili i tři blízcí spolupracovníci slavné zpěvačky: skladatel Charles Dumont a textaři Michel Vaucaire a Michel Rivgauche. Navzdory kolísavým úspěchům u zpěvu zůstala a roku 2013 nazpívala album písní o Paříži, z nichž *Sous le ciel de Paris a J'm'en fous pas mal* si vypůjčila právě od Edith Piaf.

Když uhasly naděje, že by se mohla najít pokračovatelka Edith Piaf, dostavily se snahy oživit její repertoár. A protože Edithin klon stejně nebylo možné vytvořit, vstoupili do hry vedle zpěvaček i zpěváci. Například takový Claude Nougaro sám sebe v jedné ze svých písní označil za „mužskou verzi Edith Piaf“ a roku 1980 úžasně nazpíval *L'Accordéoniste*, čímž skutečně dokázal, že i muž svede zpívat Piaf. Během následujících deseti let mu vydatně šlapal na paty Johnny Hallyday, který svoje koncerty uzavíral skladbou *L'Hymne à l'amour*. Jen verš „odbarvím se na blond“ musel pro své mužné rty upravit na „zapomenu na brunety i blondýny“. Na začátku tisíciletí do repertoáru zařadil *Non, je ne regrette rien*. Roku 2003 zazářil s velmi povedenou a překvapivě upřímnou verzí *Sous le ciel de Paris* zpěvák Enrico Macias. Píseň je jako obraz: „Neměli bychom se pokoušet měnit její barvy,“ tvrdil po svém vystoupení zpěvák narozený v severní Africe. „*Sous le ciel de Paris* má barvu, kterou je nutné dodržovat. Zpívá se v ní přece o Paříži, a ne o Andalusii!

Nelze vymyšlet aranžmá, které by neodpovídalo duchu melodie a textu.“ Pak promluvil i o samotné Edith Piaf: „Nestává se často, že by zpěvák, řekněme z varieté, žil i po své smrti. A Edith Piaf bude žít navěky. Je tu ještě její hlas, který se pohybuje někde mezi operou a varieté. Je to nehynoucí památník zpěvu.“

O deset let dříve, tedy roku 1993, vystoupil v koncertní síni Olympia Étienne Daho, který je pravým opakem zpěváka opírajícího se o hlas. Je to ale vyhlášený znalec francouzského šansonu a do svého repertoáru zařadil *Mon manège à moi*. Coby archetyp popového zpěváka otevřel cestu šansonu i mladší generaci a dnes bychom jen stěží spočítali umělce, kteří z tohoto dědictví těží. Anaïs (narozena roku 1976), obrovská fanynka takzvané realstické písně, zařadila na své album *À l'eau de Javel* i skladbu *Mon Dieu*. Zpěvačka Zaz (narozena roku 1980) zdařile interpretuje *L'Accordeoniste* stejně jako Olivia Ruiz (narozena téhož roku). Chimène Badi, objev pěvecké reality show *Popstars*, zazářila se svou verzí písně *Padam, padam*. „Edith Piaf byla zkrátka jedinečná,“ tvrdí mladá zpěvačka (narozená roku 1982). „Mám ráda i Mireille Mathieu, která má podobný typ hlasu, ale Edith Piaf byla výjimečná. Nezajímá mě, že ji mnozí považují za staromódní přežitek, já se ráda zabývám nejrůznějšími styly. Ale interpretovat Piaf není žádná legrace. Naopak, je to hodně náročné, protože velmi často přechází z hlubokých poloh do vysokých. Ne, její písně jsou opravdu hodně těžké na zpívání.“

Také Axelle Red a Patricia Kaas, zpěvačky předchozí generace (obě se narodily na konci šedesátých let), propůjčily své chraplavé bluesové hlasy do jisté míry písním Edith Piaf. Vlámská zpěvačka a královna duetů (Renaud, Youssou N'Dour, Arno) se v tomto případě uchýlila k sólovému zpěvu a vložila veškerou sílu svého působivého výrazu do rhythm'n'bluesového remaku skladby *Mon Dieu*. „Nemusíte nutně sáhnout po akordeonu, když chcete

dnešnímu světu přiblížit tvorbu Edith Piaf. Musíte ale lidi umět dojmout k slzám, jak to uměla ona. Musíte zpívat opravdu ze srdce. Dokázala to i taková Aretha Franklin, i když to byl zcela odlišný typ zpěvačky než Edith Piaf. Podle mého názoru by bylo chybou, kdybychom se za každou cenu nechali inspirovat jejím způsobem zpěvu. Velmi snadno bychom totiž mohli sklouznout do obyčejné imitace. Po tom jsem já nikdy netoužila.“

Patricia Kaas, mezinárodní hvězda obrovského věhlasu, vydala roku 2012 celé album věnované odkazu Edith Piaf. Natáčela ho v Londýně ve spolupráci s královským symfonickým orchestrem Royal Philharmonic Orchestra, se kterým si zazpívaly i jiné hvězdy showbyznysu (*Pink Floyd, Queen, The Police, ABBA* nebo *Deep Purple*). Album *Kaas chante Piaf* vedl Abel Korzeniowski. Tento mladý polský muzikant, žák legendárního Krzysztofa Pendereckého, žije v Los Angeles a proslavil se jako skladatel filmové hudby pro Hollywood. Na rozdíl od lidí, kteří se spokojí s tím, že si pohodlně kráčí ve stopách Edith Piaf, a pokoušejí se identicky reprodukovat její písně, aby se pochlubili svými hlasovými kvalitami, měla Patricia Kaas s Abelem Korzeniowským cíl (a odvalu) vyzkoušet si zcela novou interpretaci repertoáru Edith Piaf. „Musím přiznat, že jsme pár skladeb zcela předělali. Dlouhé úvody vyvolávaly pochybnosti a otázky. Kdybyste neměli v ruce seznam skladeb, museli byste při prvním poslechu několik sekund počkat, než by vám došlo, o jakou píseň se jedná... My ale chtěli dílo Edith Piaf respektovat. Několik písní, například *Milord*, jsme převedli z durové do mollové stupnice, takže dostaly temnější ráz. I já jsem se však musela těm písním hodně přizpůsobit, což ale není příliš slyšet. Musela jsem se pohybovat mezi tím, co chtěla do svých písní vetknout sama Edith Piaf, a zároveň respektovat Abelovo aranžmá. Musela jsem si v těchto mezích zkrátka najít své místo. A také mě to stálo spoustu času! Ze začátku jsem byla tak trochu ztracená.“

Než Patricia Kaas pro svoje album vybrala šestnáct skladeb, naposlouchala 435 písní z repertoáru Edith Piaf. Vybrala si jak notoricky známou klasiku jako *L'Hymne à l'amour*, *La Foule* nebo *Mon manège à moi*, tak méně proslulé skladby, například *Je t'ai dans la peau* (za jejímž vznikem stojí Jacques Pills a Gilbert Bécaud) nebo *T'es beau, tu sais* (hudba Georges Moustaki, text Henri Contet). Teprve pak začala práce na úpravě a interpretaci ve spolupráci s Abelem Korzeniowským. „Když jsem nahrávala *Je t'ai dans la peau*, která je v jistém smyslu vlastně takovým erotickým snem, poradil mi Abel, abych to zazpívala, jako bych mu text šeptala do ucha. Nemělo to být použito do alba. Zazpívala jsem píseň, jak mi poradil, pak mi ji pustil. Byl to další způsob, jak ke skladbě přistoupit. Další možná interpretace, která mě předtím nenapadla. Můj způsob zpěvu se také úzce dotýká vizuálního dojmu. Když jsem se vžila do role šlapky, byl můj přednes zase úplně jiný. Proč jsme zvolili tak křehkou interpretaci *T'es beau, tu sais*? To proto, že v písni mluví slepá žena k muži, kterého nevidí. V duchu si ho přikrášluje, protože ho miluje. On možná není ani trochu krásný, ale ona si ho tak představuje. Tohle všechno jsem měla během nahrávání v hlavě. Právě takové detaily podle mého názoru dělají ty nejzásadnější rozdíly v interpretaci.“

Všudypřítomnost všech devadesáti hudebníků Královské filharmonie občas působí přehnaně a občas zbytečně pompézně. Tento dojem může vadit zejména u *L'Hymne à l'amour*, která je dostatečně působivá sama o sobě a nadbytečný instrumentální doprovod nevyžaduje. Navzdory místy přemrštěné orchestraci a smělým, byť destabilizačním okamžikům, lze album *Kaas chante Piaf* díky jeho originalitě a invenci považovat za jednu z nejpovedenějších interpretací tvorby Edith Piaf. Už jen proto, že jde o skutečné přepracování, a ne pouhé napodobení. Patricia Kaas nesklouzla do zpěvu „à la Piaf“ a díky tomu vdechla do písní i svou osobnost.

Další možností, jak zpívat Piaf a zároveň nespadnout do obyčejné imitace, je pokus o převedení jejích šansonnů do jiného hudebního stylu, i když občas to není dost dobře možné. Valčík *Padam, padam* si vysloveně říkal o jazzovou harmonizaci, jak dokládá verze Arthura H,³ nebo instrumentální interpretace trumpetisty Wyntona Marsalise s akordeonistou Richardem Gallianem (na albu *From Billie Holiday to Edith Piaf*). V trochu exotičtějším rejstříku se o interpretaci písní Edith Piaf pokusila Gertrude Seinin z Martiniku. Podařilo se jí dokonce natočit celé album skladeb Edith Piaf v rytmickém doprovodu karibského steel bandu. Výsledek je ohromující, zejména píseň *Le Grand Voyage du pauvre nègre*, mistrovské dílko Raymonda Assa z roku 1937. Písně Edith Piaf se chopili i umělci z reggae skupiny *Danakil* (*Non, je ne regrette rien*), kteří ji přetvořili na počest jamajského zpěváka U Roye. Po Edithině tvorbě zašilhali dokonce i zástupci rapu. Například rapper Youssoupha, původem z Konga, propůjčil svůj impozantní *flow* písní *La Foule*. I zástupci Maghrebu museli přispět svou troškou do mlýna, konkrétně v podobě prince raï, Cheba Mamiho, který se pochlubil arabizující verzí *Non, je ne regrette rien*. „Tuhle písničku jsem zvolil hlavně proto, že má podle mého názoru orientální rozměr. Mohl jsem si to dovolit. Srovnával jsem totiž Piaf s Oum Kalsoum, která zastupuje arabskou hudební školu, zatímco Edith Piaf francouzskou.“

Edith Piaf se stala mezinárodní hvězdou ještě za života. Od té doby žádná jiná celebrita z frankofonní země takového věhlasu nedosáhla. Pro začátek se podívejme do Québecu, kde uprostřed sedmdesátých let zazářil fenomén „nové quebecké písně“. V rámci tohoto hnu-

³ Arthurův otec, Jacques Higelin, zpíval *La Foule* v duetu s komičkou Agnès Jaoui. Dřívější Higelinova partnerka, Brigitte Fontaine, se zase zhlédla v písni *L'Homme à la moto*.

tí vynikla skupina *Offenbach*, jejíž zpěvák Gerry Boulet (zemřel roku 1990) se chopil *L'Hymne à l'amour*, aby ji přetvořil do podoby elektropopového hitu. Dnes převzala pochodeň nová generace quebeckých zpěvaček opírajících se o kvalitu a sílu hlasu (Céline Dion, Isabelle Boulay, Natasha St-Pier), které s oblibou přirovnávají úspěchy svých koncertů k úspěchu Edith Piaf, nikdy se jim to ovšem zcela nepovedlo. Quebečané ale nejsou jedinými Kanadany, kteří si Edith Piaf zamilovali. Její tvorbou se nechaly inspirovat i některé anglofonní zpěvačky. Například Patricia O'Callaghan (narozena roku 1970 v Ontariu) zazpívá stejně dobře *I'm Your Man* Leonarda Cohena jako *Mon manège à moi* (ve francouzštině). Nebo dcera amerického folkaře Loudona Wainwrighta III. a kanadské zpěvačky Kate McGarrigle (zemřela roku 2010) Martha Wainwright (sestra zpěváka Rufuse) se také vrhla na repertoár Edith Piaf v podobě alba *Sans fusils, ni souliers* a stejnojmenného vystoupení, které předvedla v newyorském Dixon Place v červnu roku 2009. Na rozdíl od svých kanadských kolegyně se tato mladá zpěvačka (narozena roku 1976), kterou odkojil rock'n'roll, nebála dílo Edith Piaf posunout opět o kousek dál. Výběrem písní, kam zařadila několik klasických kousků i téměř neznámých skladeb (*Les Groggnards, Marie Trottoir, Le Métro de Paris, Le Brun et le Blond*), originálním aranžmá i rozkošným anglickým přízvukem obohacuje Edithiny písně vítaným dotykem své osobnosti.

Ke Spojeným státům měla Edith Piaf takřka milostný vztah a za ta léta je procestovala křížem krážem. Zanechala tam také po sobě hlubokou stopu, kterou oživil úspěch filmu *Edith Piaf (La Môme)* z roku 2007 (za zmínku v tomhle ohledu stojí zejména kapitola věnovaná jejímu zmrtvýchvstání v Hollywoodu). Je proto celkem překvapivé, že moc amerických hudebníků, kteří by se pokusili ztvárnit její písně, nenajdete. Musíme se ovšem

zmínit o Louisi Armstrongovi, který si ještě za života Edith Piaf, konkrétně roku 1950, půjčil její skladbu *La Vie en rose*, a Iggyem Popovi, jenž tutéž píseň zařadil na svoje album *Après* (vyšlo roku 2012), a nádherně tím dokazuje, že i takový jazzman nebo rocker si může její skladbu užít. A neměli bychom zapomínat ani na Grace Jones a Lady Gaga, která během svého koncertu v Stade de France v září 2012 zanotovala pár taktů *Padam, padam*.

Na Edith Piaf se ale vzpomíná i v zemích, které tak často nenavštěvovala. V Jižní Americe ji zpívala mimo jiné Brazilka Cassia Eller (zemřela roku 2001) nebo argentinská herečka Elena Roger, která na plátně ztvárnila Evitu Perón. Ve Švédsku, kam na konci čtyřicátých let často jezdila, po sobě zanechala hlubokou stopu, kterou oživila Helen Sjöholm adaptací písně *L'Hymne à l'amour*. Dokonce i v Nizozemsku jí celé album věnovala Conny Vandebos (zemřela roku 2002). V Německu si Ute Lemper, známá pro své interpretace písní Kurta Weilla i zálibu v kabaretní tvorbě, vypůjčila *L'Accordéoniste* a převedla ho do jazzové formy. Tutéž píseň si zazpívala i Italka Stefania Miele. V arabských zemích oslovila Edith Piaf zejména Maročanku Nabylu Maan nebo Libanonku Majidu El Roumi či Alžíranku Mucat, která přednesla píseň *La Foule* ve své rodné kabylištině.

Umělci se ale nenechávali inspirovat jen hudbou Edith Piaf, pokoušeli se po jejím vzoru tvořit i samotná vystoupení. I když se postupem let vzdalovaly od pěveckých turné, která spojovala úspěch *môme*, začaly od devadesátých let jisté zpěvačky přejímat podobné koncepty představení. Někdy dílo přijmou celé nebo jen částečně, jindy do své tvorby integrují prvky ze života slavné zpěvačky. Jedním z průkopníků tohoto trendu byl Serge Hureau, který dnes řídí Hall de la Chanson. Roku 1993 vydal album *Gueules de Piaf*, díky němuž ožily i polozapomenuté skladby Edith Piaf, zejména z jejích

začátků a čtyřicátých let, mezi nimiž se objevují i písně Raymonda Assa a Henriho Conteta: *Paris-Méditerranée, Browning, Coup de grisou*.

O dvacet let později už existuje takových představení celá řada a patrně ani není žádoucí představovat celý seznam. Mezi ty nejzajímavější a nejoriginálnější bychom ale mohli zařadit *Madame Anny Pekoslawské*, mnohostranné umělkyně francouzsko-polského původu. Je zpěvačkou, ale i talentovanou komičkou, tanečnicí a saxofonistkou, takže prostřednictvím repertoáru Edith Piaf dokáže nádherně vykreslit dávno ztracenou Paříž... Paříž, kde ještě stála čtvrt gaunerů a hrdlořezů. Ještě překvapivějším počinem je *L'Empiafée* od Christelle Chollet. Jde o „one woman show“, která svou komickou stránkou drtí klišé spojená s Edith Piaf. Více při zemi se drží představení *Piaf, une vie en rose et noir*, které představuje klíčové momenty ze života legendární zpěvačky (tu hraje Nathalie Lhermitte, doprovází ji akordeonista Aurélien Noël). *Piaf, une vie en rose et noir* napsal novinář a rozhlasový moderátor Jacques Pessis, na produkci se podílel Alain Delon.⁴ Od roku 2005 hra navštívila už několik zemí po celém světě (Itálii, Řecko, Čínu, Rusko) a roku 2013 představení převléklo kabát a ukázalo i Edith Piaf, která se směje a baví.

Patricia Kaas, která je zvyklá na velká mezinárodní turné, vyrazila roku 2013 do světa s vystoupením, které navazuje na její album. Turné začalo 5. listopadu 2012 a zahrnovalo i koncerty v sálech, kde měla Edith Piaf svá legendární vystoupení: Royal Albert Hall v Londýně, Carnegie Hall v New Yorku nebo Olympia v Paříži. K šestnácti písním, které najdete v albu, přidala zpěvačka z Lotrinska na scéně osm dalších, například *Les Blouses blanches*. *Kaas chante Piaf* zdaleka není obyčejným recitálem. Jde naopak

⁴ Slavný herec se objevil i v klipu Patricie Kaas, který se promítal na scéně během písně *Milord*.